

הרב אריה קופרמן

ירושלים

"זה הדבר אשר צוה ה'"¹

היכן צוה ה' את משה בפרשת נדרים?

ייחודית היא פרשת נדרים בכך שהיא חסרה את לשון הפתיחה הרווחת במצוות התורה: "וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר", ופותחת היישר בדיבורו של משה לבני ישראל:

"וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל רְאֵשֵׁי הַמִּטּוֹת לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר צִוָּה ה': אִישׁ כִּי יָדַר נֶדֶר לַה' אוֹ הִשָּׁבַע שְׁבַע לְאָסֵר אָסֵר עַל נַפְשׁוֹ לֹא יַחַל דְּבָרוֹ כְּכֹל הֵיצֵא מִפִּי יַעֲשֶׂה: (במדבר ל, ב-ג).

השמטה זו הטרידה פרשנים רבים, שהרי לא יעלה על הדעת שמשה חידש פרשה זו מדעתו, והם ניסו למצוא רמזים לפרשה זו במקומות שונים בפרשיות קודמות שאמר ה'. כך לדוגמה כותב רשב"ם:

נשאלתי... לפי הפשט, היכן מצינו שום פרשה שמתחלת כן, שלא נאמר למעלה "וידבר ה' אל משה לאמר איש כי ידור" וגו', והיאך מתחלת הפרשה בדבורו של משה שאין מפורש לו מפי הגבורה. וזו תשובתי: למעלה (כט, לט) כתיב "אֲלֶה תַעֲשׂוּ לַה' בְּמוֹעֲדֵיכֶם לְבַד מִנְדְרֵיכֶם וּנְדָבְתֵיכֶם" – שאתם צריכין להביא באחד משלש רגלים משום 'בל תאחר' כמפורש במסכת ראש-השנה (ד, א-ב), הלך משה ודיבר אל "ראשי המטות" שהם שופטים להורות לישראל הלכות נדרים, ואמר להם: הקב"ה צוה לי שיקריבו נדריהם ונדבותם ברגל פן יאחרו נדריהם, לפיכך "אִישׁ כִּי יָדַר נֶדֶר לַה'" – קרבן, "אוֹ הִשָּׁבַע שְׁבַע" – לענות נפשו – "לְאָסֵר אָסֵר", "לֹא יַחַל דְּבָרוֹ" – מוסב על הנדר – כלומר, לא יאחר את נדרו עד לאחר הרגלים כמו שצום הקב"ה, שכן פירוש "לֹא יַחַל" כמו "וַיִּחַלּוּ עַד בּוֹשׁ" (שופטים ג, כה), "וַיִּחַל עוֹד שְׁבַעַת יָמִים" (בראשית ה, י), " יַחַל יִשְׂרָאֵל אֶל ה'" (תהלים קלא, ג) – ימתין ויחכה לו.

בכיוון דומה הולך הספורנו שמרחיק למצוא מקור לפרשה זו בחומש הקודם: " זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר צִוָּה ה' ", כשאמר בהר סיני " וְלֹא תִשָּׁבְעוּ בְשֵׁמִי לְשָׁקֵר וְחָלַלְתָּ " (ויקרא יט, יב), היתה הכוונה שהאיש הנודר או נשבע "לא יחל דברו", כי בחללו דברו הוא מחלל את ה'...

* תגובות: arie.copperman@gmail.com

¹ מאמר זה מוקדש לזכרו של סבי, הרב יהודה קופרמן זצ"ל, מחלוצי העיסוק בפשוטו של מקרא על טהרת הקודש בדורנו.

לעומתם, רמב"ן כלל אינו רואה בהשמטה זו בעיה כלשהי. לדעתו כך מנהג התורה במקומות נוספים, ומובן מאליו שפרשה זו נאמרה למשה מפי ה':

לא הקדים הכתוב לאמר בכאן: וידבר ה' אל משה לאמר, דבר אל ראשי המטות ואמרת אליהם זה הדבר אשר צוה ה', כמו שאמר בפרשת שחטי חוץ (ויקרא יז, ב) ובשאר פרשיות, אבל הזכיר זה בסוף הפרשה, שאמר (בפסוק יז) "אֵלֶּה הַחֻקִּים אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה". ובפרשת "ויהי ביום השמיני" נאמר (ויקרא ט, ו) "וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה זֶה הַדְּבָר אֲשֶׁר צִוָּה ה' תַּעֲשׂוּ" ולא הזכיר הצואה כלל, וכן בפרשת המן (שמות טז, לב) "וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה זֶה הַדְּבָר אֲשֶׁר צִוָּה ה' מִלֵּא הַעֲלֶמְר מִמֶּנּוּ" וגו'.

שיטת החזקוני: "מקים דבר עבדו"

גישה שלישית ומחודשת מאוד אנו מוצאים בפירוש החזקוני, שרואה את הדברים באור שונה לחלוטין:

דבר זה לא נתפרש היכן נאמר למשה, וכן כמה נבואות, כגון "כֹּה אָמַר ה' " דמכת ארבה (שמות י, ג), וכגון "כֹּה אָמַר ה' פְּחַצַּת הַלַּיְלָה" (שם יא, ד), וכגון "שִׁימוּ אִישׁ חֲרָבּוֹ עַל יָרְכוֹ" דגבי עגל (שם לב, כז), ועוד הרבה נביאים נתנבאו ב"כה אמר ה'" ולא מצינו היכן נאמר, ועל זה נאמר (ישעיה מד, כו) "מִקִּימֵי דְבַר עֲבָדוֹ".²

סתם כאן החזקוני ולא פירש למה כוונתו, אולם דברי תורה עניים במקום אחד ועשירים במקום אחר. הנה כך הוא מפרש את העניין בפרשת בא בביאורו על דברי משה לפרעה:

וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה כֹּה אָמַר ה' פְּחַצַּת הַלַּיְלָה אֲנִי יוֹצֵא בְּתוֹךְ מִצְרַיִם: (שמות יא, ד)

"וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה" – פרש"י פרשה זו בעמדו לפני פרעה נאמרה לו³. פירש "נאמרה לו" לפרעה מפי משה. וראיה לדבר, דאי ס"ד נאמרה למשה מפי הקב"ה אמאי לא פרש"י כך גבי: וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה (שם א). אלא כן הוא, שמשא אמרה לו לפרעה מדעתו, כמו שאמר אזהרת מכת ארבה, כדאיתא בפסיקתא (פיסקא ז, ג) ובילמדנו (תנחומא בובר בא יז) גבי פרשה זו: "כחצות הלילה", "מקים דבר עבדו", זה הקב"ה שקיים דבר משה עבדו שאמר "פְּחַצַּת הַלַּיְלָה".

ואלו דברי חז"ל במדרש תנחומא:

² וכן כתב בפרשת בא (שמות י, ג): כמה נבואות ומצות לא נתפרש היכן אמר הקב"ה, כגון מכת ארבה, וכגון "כחצות הלילה", וכגון "שימו איש חרבו על ירכו" דעגל, וכגון "זאת חקת התורה" דפרשת פרה אדומה (במדבר יט, ב), וכגון "זה הדבר אשר צוה ה'" דפרשת נדרים, וכן הרבה שאר נביאים אמרו כמה פעמים "כה אמר ה'" ולא פורש היכן אמר ב"ה, ועל זה נאמר "מקים דבר עבדו", עכ"ל. אמנם, יש לתמוה על כך שהחזקוני הביא דוגמא נוספת לעניין זה מפרשת פרה אדומה – שהרי פרשה זו נפתחת כמו כל הפרשיות במילים "וַיִּדְבֶר ה' אֶל־מֹשֶׁה וְאֶל־אַהֲרֹן לֵאמֹר" וגו' (במדבר יט, א), ומדוע משייך אותה החזקוני ל"מקים דבר עבדו"? ויעוין בדבריו בפרשת חוקת שם, וכוונתו צ"ע.

³ ברש"י לפנינו נוסף כאן 'נבואה זו', ולפי נוסח זה אין מקום לפרשנות החזקוני בדברי רש"י.

מנחם אב תשע"ח מילון

"מקיים דבר עבדו", זה משה, שנאמר בו "לא כן עבדי משה" (במדבר יב, ז), "ועצת מלאכי יְשָׁלִים"⁴, זה משה, שנאמר "וַיִּשְׁלַח מֶלֶאךָ וַיִּצְאָנוּ מִמִּצְרַיִם" (שם כ, טז), אמר הקדוש ברוך הוא למשה: לך אמור לישראל "וְעַבְדִּי בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם" (שמות יב, יב), הלך משה ואמר לישראל "פְּחַצַּת הַלֵּילָה", אמר הקדוש ברוך הוא: והלא כבר הבטחתי את משה ואמרתי "לא כן עבדי משה", אני לא אמרתי כן ויהא עבדי משה נראה כמכזב, אלא מה משה אמר כחצות הלילה, אף אני אעשה כחצי הלילה, לקיים גזירתו של משה, הוי "מקיים דבר עבדו"⁵.

מפורש אם כן בדברי חז"ל שהקב"ה קבע רק את התאריך של מכת בכורות – בליל ט"ו בניסן, אולם הוא לא קבע את השעה המדויקת שבה תחל המכה. דבר זה משה קבע מדעתו, והקב"ה קיים את דבריו. והחזקוני מחיל יסוד זה על כל ה'נבואות ומצוות' ש'לא נתפרש היכן אמר הקב"ה' – שמשה אמרן מדעתו והקב"ה הסכים על ידו.

שיטת הרמב"ן: "מקיים דבר עבדו" בהוראת שעה

נראה שיסוד הדברים כבר מצוי בדברי הרמב"ן בפרשת קורח (במדבר טז, ה), שעומד על כך שלא מצאנו שהקב"ה ציווה את משה על מבחן הקטורת שיוכיח במי בחר ה' לכהונה, ומכאן לכאורה שמשה יזם זאת בעצמו:

והנה משה מעצמו חשב המחשבה הזאת, ורצה בקטורת יותר משאר קרבנות כי ראה כבר בנדב ואביהוא כי בהקריבם קטורת זרה לפני ה' נשרפו, והתיר לאהרן להקטיר אותה לצורך השעה, או שהיתה קטורת הבקר שהקטיר בהעלותו את הנרות כמשפט, ובטח משה כי ה' "מקיים דבר עבדו ועצת מלאכי יְשָׁלִים"⁶.

⁴ ישעיה שם.

⁵ וכעין זה איתא בשמות רבה שם, יח, א.

⁶ כאן המקום לציין לעדותו של הרב מרדכי טנדלר, נכדו של הגר"מ פיינשטיין, בספרו 'מסורת משה' (חלק א', עמ' תקכב-תקכג), שסבו סבר שקטע זה לא יצא מתחת ידי הרמב"ן, ואלו דבריו שם: "ובשבת פרשת קרח אמר לי רבינו, שיש כמה דברים בפירוש רמב"ן שממש מצוה למחוק, ומוכרח כמו שידוע שאיזה אפיקורוס הכניסם בתוך הרמב"ן כדי לשקר האנשים להחשיבו. ואף שתמוה איך זה ייתכן דהלא הרמב"ן היה בנמצא כמעט כל הזמן, מ"מ מוכרח שכן הוא. דהנה בפרק ט"ז מפרש הרמב"ן: והנה משה... וזה תמיהה עצומה דמי ביקש להרמב"ן להגיד דבר תימה כזה, שכל הנסיון היה שקר, היה ערמה של משה, וגרם שכלל ישראל כך יטענו "אתם המיתם" וכו'? ובטוח שדברים אלו לא יצאו מפיו הקדוש של הרמב"ן, דהלא השכינה מדברת מתוך גרונו של משה, וחוף מזה, הלא יכול להתיר בהוראת שעה ככל ב"ד, דכל בי"ד יכול לעשות כאלוהו אם בטוח שיצליחו, ומשה היה בטוח!... ואמר רבינו... שלא כל מה שבא מתקופת הראשונים קדוש וטהור, היו בכל דור עם הארצים ואפיקורסים! הנה למשל אבנר, תלמיד הרמב"ן שויכוח עמו לפני הנוצרים. ודברי הרמב"ן כאילו נותן פירוש שמחזיק ידי החולקים כנגד משה, כאילו עושה דברים מעצמו וזה כעין הרמב"ן שמבקש חטאים על האבות אבל זה יותר גרוע, דמי ביקש זה ביזו! ומוכרח שמשובש...", יעוין עוד שם שהאריך בזה.

אמנם, אחר בקשת המחילה קשה מאוד לקבל דברים אלו, שהרי כפי שאנו רואים רעיונות שכאלו רווחו לא רק אצל הרמב"ן כי גם אצל החזקוני – וכי בכולם שלטו ידי זרים? זאת ועוד אחרת, ידוע שהרמב"ן שלח מארץ ישראל לספרד אגרות ובהן הוספות רבות לפירושו על התורה, כאשר הרמב"ן מפרט באותן אגרות היכן בדיוק יש לשלב כל הוספה והוספה. בידינו מצויים מספר כתבי יד שבהן העתיקים של רשימות אלו, והן נדפסו מחדש בספרם של יוסף עופר ויהונתן יעקובס 'תוספות רמב"ן לפירושו לתורה שנכתבו בארץ ישראל' (ירושלים תשע"ג). והנה, מעיון

חידושו של החזקוני – במצוות לדורות

אכן, בשונה מן הרמב"ן, החזקוני משתמש ביסוד זה לא רק לגבי מצוות שהן הוראת שעה כ"שימו איש חרבו על ירכו" בחטא העגל או מבחן הקטורת במעשה קורח ועדתו, אלא גם לגבי מצוות לדורות כפרשת נדרים ופרשת פרה אדומה, ועולה לכאורה מדבריו שמצוות אלו חודשו על ידי משה והקב"ה הסכים על ידו.

כך גם הבין סבי, הרב יהודה קופרמן, את דברי החזקוני, בחיבורו המונומנטלי 'פשוטו של מקרא'⁷ (עמ' 144-143):

...את הקשר הייחודי בין משה רבינו ובין סוגית התרת נדרים... מצינו בצורה מפורשת אצל החזקוני: דבר זה לא נתפרש היכן נאמר למשה, וכן כמה נבואות, כגון "כה אמר ה'" דמכת ארבה (שמות י, ג), וכגון "כה אמר ה' כחצות הלילה" (שם יא, ד), וכגון "שימו איש חרבו על ירכו" דגבי עגל (שם לב, כז), ועוד הרבה נביאים נתנבאו ב"כה אמר ה'" ולא מצינו היכן נאמר, ועל זה נאמר (ישעיה מו, כו) "מקים דבר עבדו", עכ"ל החזקוני. כלומר, הסכמת הקב"ה ליוזמת נביאיו ("דבר עבדו") תופסת לא רק בחלק ה'סיפורי' של התורה, ולא רק אצל 'הרבה נביאים שנתנבאו ב"כה אמר ה'" ולא מצינו היכן נאמר' (חזקוני שם). אלא כלל זה תופס גם בהלכה לשעה (חטא העגל) ואף בהלכה לדורות במסגרת תרי"ג!

כמובן שעל פי הבנה זו דברי החזקוני מרפסן איגרי ממש – וכי יעלה על הדעת שמשה רבינו יחדש מצוות מדעתו, ואף אם נאמר שהקב"ה הסכים עמו?

משה זכה לכוון לרצון ה'

הראשון שעמד על תמיהה זו הוא הרב חיים משה אלעזרי, רבה של העיר קנטון במדינת אוהיו שבארה"ב, בחיבורו 'דרכי חיים' על התורה⁸. לדעתו בוודאי שאין כוונת החזקוני לומר שמשה חידש מצוות אלו מדעתו, אלא כוונתו היא שמשה זכה לכוון לרצון הקב"ה, ומתוך כך הבין שרצון הקב"ה במצוות אלו ואמרן קודם שהקב"ה ציווהו עליהן:

לפי דברי החזקוני יוצא, כי מה שהנביאים לא פירשו הוא משום שלא [שמעו] המצוות האלו מאת השי"ת, אלא שהבינו כי זהו רצון השם, והם ציוו על המצוות הללו, והשי"ת "הקים דבר עבדו".

ברשימה השניה (שם, עמ' 643-637) מתברר שהקטע שלפני הפסקה ה'בעייתית' הוא תוספת ששלח רמב"ן מארץ ישראל, וגם כאן רמב"ן מנחה היכן בדיוק יש לשלב את התוספת, וכותב שיש לשלב אותה לפני המילים 'והנה משה מעצמו חשב המח' וכו'" (שם, עמ' 640). הנה כי כן, כבר הרמב"ן עצמו שחתום על האגרת מצטט את הקטע ה'מזויף' מתוך ספרו... (תודתי נתונה לרב פרופ' עודד ישראלי שהפנה את תשומת לבי למקור חשוב זה).

⁷ ירושלים תשס"א.

⁸ ירושלים תשכ"ח, עמ' קכט.

מנחם אב תשע"ז מילון

בדרך דומה הלך סבי במאמר שפרסם מספר שנים לאחר כתיבת 'פשוטו של מקרא'⁹. אולם קשה לקבל את הפירוש הזה, שכן המצוה השנייה שלגביה מחיל החזקוני יסוד זה¹⁰ היא מצות פרה אדומה שטעמה נעלם כידוע, ובדברי חז"ל מבואר שאפילו משה רבנו לא השיגו עד שהקב"ה גילהו לו¹¹. כיצד אם כן יתכן שמשה רבנו יכוון במצוה שכזו לרצון הקב"ה טרם שנתגלה לו? וכבר עמד על כך הרב אלעזרי (שם) ונשאר בצ"ע.¹²

חודשים ספורים לפני פטירת סבי העליתי בפניו שוב נושא זה. בפעם הזאת הוא העלה בפני מהלך חדש ופשוט הרבה יותר לישוב דברי החזקוני, ודברים אלו רואים כעת אור לראשונה.

מתורה שבעל-פה לתורה שבכתב

אחד מהיסודות המרכזיים הידועים לכל לומד תורה הוא, שתהליך מתן תורה עבר שני שלבים: השלב הראשון היה בעל-פה 'מפיו של הקב"ה לאזנו של משה'¹³, והוא התרחש כמובן בהר סיני. השלב השני הינו כתיבת הדברים בספר, כאשר לגבי שלב זה נחלקו אמוראים במסכת גיטין¹⁴ האם הוא נפרס לאורך כל הארבעים שנה או שמא הוא אירע בפעם אחת בסוף הארבעים שנה: 'א"ר יוחנן משום רבי בנאה: תורה - מגילה מגילה ניתנה... ר"ש בן לקיש אומר: תורה - חתומה ניתנה'.

והנה, לפי דעת ר' יוחנן ש'תורה מגילה מגילה ניתנה' נשאלת השאלה: לפי אלו קריטריונים נקבע איזו פרשה תכתב בזמן מסוים? ובמילים אחרות: לפי אלו קריטריונים נקבע תהליך זה של העברת התורה מתורה שבעל-פה אל מה שיש לנו היום: תורה שבכתב ותורה שבעל-פה?

בפרק מיוחד שהקדיש לנושא זה בספרו 'פשוטו של מקרא'¹⁵ מציע סבי את דברי גדול מפרשי רש"י, הרא"ם, בפרשת בהעלותך, כמקור יסודי להבנת העניין. דברי הרא"ם מוסבים על פירוש רש"י לפסוק "וַיִּשְׁמַע מֹשֶׁה אֶת הָעַם בְּכָה לְמִשְׁפַּחְתּוֹ"¹⁶ שמביא בסוף דבריו את דרשת חז"ל¹⁷ על פסוק זה: "לְמִשְׁפַּחְתּוֹ", על עסקי משפחות, על עריות הנאסרות להם. וכותב על כך הרא"ם:

⁹ המעין, תמוז תשס"ה, (מה, ד), עמ' 41-33. מאמר זה שוקע מספר שנים מאוחר יותר בספרו 'קדושת פשוטו של מקרא' (ירושלים תשס"ט), עמ' תכ-תכז.

¹⁰ בדבריו בפרשת בא (הובאו לעיל בהערה 2).

¹¹ ראה מדרש תנחומא (בוכר), פרשה כד: "ויקחו אליך" (במדבר יט, ב). אמר ר' יוסי בר חנינא, א"ל הקדוש ברוך הוא למשה, לך אני מגלה טעמו של פרה, אבל לאחרים חקה. וכן איתא במדבר-רבה (יט, ו).

¹² סבי מתייחס לנקודה זו בהערה החותמת את מאמרו

הנ"ל וכותב: "נותר עתה לברר איך מושג זה חל גם על פרשת פרה אדומה ועוד חזון למועד", אולם לצערנו חזון זה לא התגשם.

¹³ כלשון הרמב"ן בהקדמה לפירוש התורה.

¹⁴ ס, א.

¹⁵ מדור א פרק 5 (ב) - 'ממילה לחתומה', עמ' 111-97.

¹⁶ במדבר יא, י.

¹⁷ בספרי על אתר (פיסקא צ).

ולא ידעתי למה נתעוררו עכשיו, אחר נסיעתן מהר סיני לבכות על שהפרישן משה מן העריות, והלא כבר עברו כמה חדשים משהפרישן עד שנסעו מהר סיני, שהרי מיום הכפורים שירד משה מן ההר שוב לא עלה, והתורה כבר היתה מסורה בידו.

ושמא יש לומר, שאף על פי שהיתה כל התורה כלה מסורה בידו, מכל מקום לא נאמרו לישראל, אלא כל אחת בזמנה. שהרי בפרק הניזקין אמרו (גיטין שם): שמונה פרשיות נאמרו ביום שהוקם המשכן: פרשת כהנים, ופרשת לויים, ופרשת טמאים, ופרשת שלוח טמאים, ופרשת אחרי מות, ופרשת שתויי יין, ופרשת נרות, ופרשת פרה אדומה... ואם כן אף על פי שכבר נאמרו למשה בסיני, לא אמר לישראל עד ראש חודש ניסן, שבו הוקם המשכן. ושמא גם פרשת העריות לא נאמר לישראל עד סמוך לנסיעתן מהר סיני.

בני ישראל, טוען הרא"ם, בכו על עסקי עריות רק עתה – כחצי שנה אחרי שירד משה מהר סיני – משום שרק עתה נודעו להם הלכות איסורי עריות. אמנם משה למד את ההלכות האלה עוד בהיותו בהר סיני, אבל לימוד זה היה רק למשה, ועד עתה לא הגיע הזמן ללמד לבני ישראל.

בהמשך דבריו שם מבהיר הרא"ם שנקודת זמן היסטורית זו שבה בא הציווי מאת ה' למשה ללמד לבני ישראל מצוה מסוימת היא הנקודה שבה הועלו הדברים על הכתב:

...ומה שאמרו בפרק הניזקין: רבי יוחנן אמר משום רבי בנאה: תורה מגילה מגילה ניתנה... ופירש"י: "מגילה ניתנה" – כשנאמרה פרשה למשה רבינו עליו השלום היה כותבה, ולסוף ארבעים שנה כשנגמרו כל הפרשיות חיברן בגידין ותפרן... אינו רוצה לומר כשנאמרה לו למשה בתחילה, שהרי כבר נאמרו לו כל המצוות כולן בסיני כללותיהן ופרטיהן יחד כדתניא בתורת-כהנים ומייתי לה בפרק בתרא דזבחים, אלא הכי פירושא: כשנאמרה לו למשה לאומרה לישראל היה כותבה וכו', אבל כשנאמרה לו מתחילה כדי ללמדו בסיני נאמרו לו כללותיהם ופרטותיהן יחד, ואחר כך חזר עוד ואמרן לו לאמרן לישראל – כל אחת ואחת בזמנה – ואז היה כותבה...

מבואר אם כן בדברי הרא"ם שהקריטריון להעלאת פרשה מסוימת על הכתב הוא הציווי שקיבל משה באותה שעה ללמדה לבני ישראל. לפי זה יוצא שתהליך מתן התורה לא היה מורכב משני שלבים, כי אם משלושה:

1. משה עצמו קיבל בסיני את כל תרי"ג המצוות בעל-פה.
2. בני ישראל קיבלו ממשה – על פי הוראות הקב"ה – את כל תרי"ג מצוות במשך ארבעים שנים.
3. עם העברת המצוות ממשה אל בני ישראל על פי ציווי ה' חל התהליך של העברת אותן המצוות ממצב של כולה בעל-פה אל בכתב ובעל-פה.¹⁸

¹⁸ ויעוין עוד בפרק הנ"ל שם הרחיב סבי בעניין זה והראה שיסוד זה מצוי גם בדברי אחרונים נוספים.

ביאור דברי החזקוני

העולה מן האמור שבכל פרשה בתורה שפותחת ב"וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר", הכוונה היא שבאותה העת הקב"ה חזר למשה על אותה פרשה שהייתה ידועה לו מכבר וצווהו לאמרה לבני ישראל, ואז משה היה כותבה. ולפי זה נראה לבאר שכוונת החזקוני היא, שבאותן פרשיות שבהן חסרה פתיחה זו, וכגון פרשת נדרים, משמעות הדבר היא, שמשה החליט מעצמו לומר באותה העת לישראל את אותה פרשה שהייתה ידועה לו מכבר, והקב"ה הסכים עמו שזהו הזמן המתאים לאומרה לישראל, והיינו "מִקִּים דְּבַר עֲבָדוֹ"¹⁹, ועל כן חסרה בפרשה זו הפתיחה הרגילה – "וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר", שכן הקב"ה לא צווהו לאומרה לישראל אלא הוא החליט על כך מעצמו והקב"ה הסכים על ידו.

¹⁹ על פי זה ניתן להצביע על דמיון מהותי בין מקרים אלו למקרה של "כה אמר ה' כחצות הלילה אני יוצא בתוך מצרים" – שהרי גם שם הקב"ה אמר למשה מראש את פרטי המכה ומשה קבע מדעתו רק את זמנה המדויק כפי שראינו. וכך גם כאן הקב"ה כבר אמר למשה בהר סיני גם את הפרשיות הללו ומשה קבע מדעתו רק את הזמן המדויק שבו הן תימסרנה לישראל.